

Elixabete Garmendia

A medida que la opinión va convenciéndose de que el agonizante euskera no muere sino que revive, nuestros enemigos se multiplican. ¡Bien venidos sean esos enemigos que son espejo de nuestra propia resurrección!

Laurogeita gehiago urte joan dira Gregorio Mujika kulturgizon euskaltzaleak hitz hauek bota zituenetik, garaiko oratoriari zegokion gar guztiarekin seguraski, Bilbo-ko Campos Elíseos zineman, Euskal Esnaleakoek, ordurarteko markak hautsiz, bost mila lagun bildu zituzten ekitaldian. Tonu dezimononiko mitineroa erantzi eta jar ditza-gun egungo hizkera arruntean: euskara —eta horrekin batera euskal kultura— esparru eta maila berriak irabazten doazen neurrian, are eta erretxinago azaltzen dira kontrarioak. Zerbaitegatik izango da.

1998an zehar ez da horren adibiderik falta izan. Barraketako tiroa ematen zuen honek sarritan, etengabeko mugimenduan doazen figuratxo horiek begininian, tira-tzaile koadrila apuntatzen: AEK bahiketa simulatzen zuen ariketarengatik, hizkuntz politika Sailburuak omen dituen kapritxo soziolinguistikoengatik, Elkarlanean argitaletxea historiako testuliburuengatik, Hezkuntza humanitateen Madrilgo dekretora ez onartzeagatik, Gasteizko Legebiltzarra kirola arautzen duen legearengatik... Mugimendua non, tiroa han. Tiraldi guztien artetik luzituena libeloa izan zen, besteak beste zabalkunderako erabilitako bidearengatik: denok isilpeko konspiratzaile bihurtu gintuen aste batzuetan zehar, fotokopiaren ehungarren edizioa irakurtzen, harri filosofala deskubritzeko zorian bageunde bezala. Azkenean, egia bat edo besteren artean porru galantak irensteko.

Erasoen aurrean lehenengo erreakzioa biktima sentitzearena da. Beraz, har dezagun ordulaurden autogupidan xahutzeko. Hortik aurrera, ez gaitezen auhenaren tenta-

zioan erori. Kailua zapaltzen digutenean erantzun bai, behar izan ezkerro zaplastakoz, ahal bada Rita Hayworthen eskularru leuna jantzita, besoa ondo luzatuz. Hori egin, zetazko goantea erantzi eta jantzi dezagun lanekoa, esku-bete dago eta.

Eszenario berria

Politikak arteari lapurtu dio hitza: eszenarioa. Irailaren 16ko gauean altxa zen teloa, aurretik *première*-ak entsaiatu eta gero beste arlo batzuetan. Halakoa izan zen iazko urriaren 18koa Gernikan, ELA-LABen lankidetzaren berrestez gain, berorien ekimen gaitasuna jendarteratu zuena. Oihartzun apalagoarekin, kulturagintzan bazetorren estilo berria: AEK eta Kultura Sailaren akordioa lekuko. Edo Euskararen Kontseilua euskalgintzako sektore guztietara zabaltzea. Eta Euskararen Gizarte Erakundearen Kontseiluak bere baitan indar anitzak biltzen jakitea. Kontuan hartzekoa da, halaber, Herri Batasunak lehen aldiz zer eta kirolaren legeari ematea babesa Gasteizko Legebiltzarrean. Politikagintza puruari gizarte eta kulturaren arloetako ekimen partzial baina esanguratsuek ireki izan baliote bezala bidea, kontsentsua lortu duten heinean. Esperimentu gisa ez dira gaizki egon, beste esparru batzuetarako eredugarri eta erakusle gertatu dira nolabait, aitzindari nolana ere. Norabide zuzena dirudi beraz horrek, baina ezin errentetatik bizi. Kulturagintzak badu bere eginkizun jakina, eta ez makala, eszenario berria. ETAK su-etena aldarrikatu ezkerotik gizarte zibilaren esku dago testigua. Tazitoki uler zitekeen hori, eta ulertu da zenbait girotan, baina gainera espreski ere esana dago. Han-hemenka aipatzen da usu lanari ekin beharra. Joseba Sarrionandiak berriki jasotako lelo ez hain berriari helduz, «eman dezagun denok apur bat, apur batzuek dena eman beharrik izan ez dezaten». Politikoen badituzte beren eginkizunak. Sindikatuak eta bakegintzarako jardun duten gizarte mugimenduak ez dira atzera geratuko honez gero. Kultur munduak orain arte egindako saiakeretan sakondu eta erronka erakargarria

dauka eskuartean: gizarte sareari arnasa ematea, puzzlearen zatiak koherentziaz lotu eta identitatea mamiz betetzeko. Horretarako gure arteko inkomunikazio leizeen gainetik zubiak altxa beharko ditu, besteak beste herri honetako sektore ezberdinek bizi izandako esperientzia traumatikoei zukua atera eta poetizatuz.

Ebakietatik aniztasuna

Herri desegituratua gara, puskatan zatitua, dozenaka lezroez ebakia. Bi estatutan eta hiru barrutitan banatzen gaituen hori lodiena. Gutxi batzuk kenduta, Hegoaldekoa arrotz sentitzen da Iparraldean eta alderantziz, zibilizazio ezberdinak bizi ditugula agerian utziz behin eta berriz. Hori nahikoa ez balitz, Euskal Herriaren ikuspegi erredukzionista hori daukagu barneratua, mendi berde eta baserri txurietako postaletan isladatzen dena. Eta dena osatzeko, probintzialismoak zulatzen gaitu.

Hegoaldean, gainera, etorkin andanaren ondorio, bi komunitateen bandera astintzen du edozein haize boladak. Alderdi estatalistek planteamendu horri oraindik errentagarritasun politikorik ateratzen badiote —eta baietz dirudi—, kultur integrazioa zintzilik dagoen seinale. Aspaldikoa da Letek haur andaluz bati eskainitako sehaska kanta, dantza flamenko batez zoragarri nahas litekeena. Oraindik orain flamenkoa eta txalaparta zeinen egoki nahastu eta osa daitezkeen erakutsi dute Angela Cruces bailorak, Luis Camino perkusionista donostiarrak eta Intxaurrondo eta Alzako ijito koadrilak. Salbuespen dira, hala ere, halako mestizajeak, eta gutxi batzuek bakarrik bizi dituzte jatorrizko kultura eta hemengoa parean, naturalidadez. Aboriginok, abizen nahasketarik gabekook, errezeloz begiratzen ditugu oraindik haien kanta, dantza eta ohiturak.

Ebaki gehiago ere badira ordea, gurean, herria eta hiriarena adibidez. Kontzeptu erakargarria da oso hau, euskal hiriarena. Bernardo Atxagak aldarrikatu berri du eta bere hitzek bat baino gehiago jarri dute goardian. Ez dut

uste Asteasukoak bere herriari eta antzekoei muzin egiteko inolako asmorik izango duenik, ez litzateke koherentea bere obrarekin. Nere iritziz, beste ikuspegi batetik ulertu behar da bere proposamena. Kontua da euskal unibertsoak oraindik tentsioan bizi dituela herria eta hiria, txapela eta sonbreroa, bertakoa eta kanpotik datorrena, batak bestearen ukazioa balekar bezala. Hori eguneroko bizitzan geroz eta gehiago nahasten diren arren binomio horiek denak.

Honenbestez ezin ukatu gure izaera eta jardun kolektiboaren ezaugarriak behinena aniztasuna dela. Osagai ezberdin ugariren batuketak. Batzuk aktiboagoak dira, eragileagoak. Beste batzuek pasibidadean irauten dute, baina iraun, lozorroan besterik ez bada ere. Guztien arteko integrazioa litzateke helburua. Zertarako? Puskatan dagoen herri honetako multzo bakoitzak guztien arteko identitate kolektiboan aisa eta eroso aurki dezan bere burua. Gipuzkoarrak ez dezan pentsa inor baino euskal-agoa denik, nafarrak ez dezan nafartasuna eskusibidade gisa bizi, zuberotarrak ez ditzan besteak manex modura ikusi; hemen kokaturik dauden gailego eta andaluziarrek, extremadurar eta gaztelauek kontraesanik gabe bizi dezaten izaera bikoitz hori; herritarra ez dadin hirian akonplejatu eta hiritarra ez dadin Marten bezala aurkitu herrian.

Traumak poetizatu

Panorama hau azken hogeita hamar urteotan gertaera traumatiko ugari bizi izan ondoren zabaldu zaigu. Begi bistakoa da herri honen dinamismoa, egoera latzenek ere geldiarazi ez dutena, baina bai baldintzatu. Ezikusiarrena egitea izan da sarritan salbazioa, aurrera begiratu bai baina aldamenetara bistarik desbideratu nahi ezta. Oinazeak, hurbilen bizi izan duten haiengan, belaunaldiak beharko ditu izkutatzeko. Baina badago sufrimendutik etekin positiboa ateratzeko modurik: esperientzia gordin horiek poetizatzea. Arteak, edozein dela ere adierazpidea, egin dezake hori. Bidean geratu direnen istorioak plazaratu, egite kolektiboak berridatzi, gatazkaren gorabeherak miatu. Mate-

rialerik ez da falta. Alderdi friboloenetik begiratuta, abentura eta akzio sobera dagoelako; sakonagotik begiratuta, ideia, jarrera eta jokabideen mamia aztertzeak merezi duelako.

Edozein herrialdek egin du hori, Europak Mundu-Geuren ondoren, Estatu Batuek Vietnamgoa pasata... Sarritan kontzientzia lasaitzeko ariketak besterik ez dira, baina badirudi gizateriak, zorigaitzen ondoren eta beste erremedio-rik ezean, horretara jotzen duela. Oraingo gure kasuan, Irlanda gertatzen zaigu honetan ere aitzindari; han bake hotsa zabaldu bezain laister zinema politikoak izan duen garapena kontuan hartzekoa da. Komertzialtasunari uko egin gabe, Irlandako historia garaikideko pasadizoak zabal-tzen ari dira munduan zehar. Gurean ez dago osaba ameri-kanorik haren azpiegituraz baliatzeko, baina apaltasun osoz, badago gaia eta jakituria nahikoa hainbat istorio kontatzeko. Idazleak hasiak dira oinarria jartzen; horren ondotik zineak etorri beharko luke, jakinekoa baita hemen eta nonahi zinea dela bitartekorik egokiena publiko zaba-lenetara iristeko.

Joseba Zulaikari entzuna diot, hortik zehar, Europan eta Ameriketara antropologoaren artean dabilenean, saihestu ezinezkoa izaten dela galdera: «argitu al da euskaldunen misterioa?». Harrotu ere harrotzen du apur bat antropolo-goentzat interesante izate horrek, baina honez gero miste-rioa argitzeak baino errenta hobea emango digu eginkizun daukagun puzzle hori osatzeak, eta horretarako urratsak nola daramatzagun kontatzeak. Sustraiak gordetzen jakin izan dugun seta berberarekin heldu beharko genioke erronka horri. Iraganeko euskal misterioaz galdetu ordez, balizko mosaiko hori nola osatu den aztertu behar izan dezatela antropologoek. Eta nonahiko herritarrek jakin de-zatela hemen, Pirinioaren bi aldeetan, badela irauten eze-zik, bakea kudeatzen dakien herri bat. Interesa pizten segi-tzeko moduko atakan baikaude, zalantzarik gabe. ♣